

Correctievoorschrift HAVO

2008

tijdvak 1

economie 1,2

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
  - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
  - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
  - 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 56 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Voor rekenfouten worden geen punten afgetrokken.

Wanneer echter de kandidaat bij een berekening kennelijk verzuimd heeft door schatting controle op het antwoord uit te oefenen, wordt voor deze fouten één punt afgetrokken tot een maximum van drie punten voor het hele examen.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opmerking

Algemene regel 3.6 is ook van toepassing als gevraagd wordt een gegeven antwoord toe te lichten, te beschrijven en dergelijke.

Opgave 1

1 maximumscore 2

ja

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

De prijselasticiteit van de vraag naar sigaretten is $\frac{-6\%}{10\%} = -0,6$.

De prijselasticiteit van de vraag naar kroketten is:

$$\frac{\frac{60 - 100}{100} \times 100\%}{\frac{2,00 - 1,50}{1,50} \times 100\%} = -1,2.$$

2 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

totale opbrengst: $100 \times \text{€ } 1,50 = \text{€ } 150$

totale kosten: $100 \times (\text{€ } 0,40 + \text{€ } 0,10) + \text{€ } 35 = \text{€ } 85$

totale winst per dag $\text{€ } 65$

3 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

totale opbrengst = $2X$

totale kosten = $(0,4 + 0,1 + 1,0)X + 35 = 1,5X + 35$

$2X = 1,5X + 35 \rightarrow 0,5X = 35 \rightarrow X = \frac{35}{0,5} = 70$ kroketten

4 maximumscore 2

de afzet van kroketten (na invoering van de accijns)

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een verklaring waaruit blijkt dat een reclameverbod en een voorlichtingscampagne (bij iedere prijs) een lagere vraag opleveren zodat bij een prijs van € 2,- de gevraagde hoeveelheid lager wordt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2

---

5 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat hogere inkomensgroepen makkelijker een (hoge) hypotheek kunnen afsluiten.

6 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

De betaalde hypotheekrente bedraagt $0,05 \times \text{€ } 400.000 = \text{€ } 20.000$.

Het fiscale voordeel voor Jan bedraagt $0,52 \times \text{€ } 20.000 = \text{€ } 10.400$.

7 maximumscore 2

een afname

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een verklaring waaruit blijkt dat het bedrag aan aftrekposten in verband met betaalde hypotheekrente stijgt, waardoor de belastbare inkomens lager worden en de overheidsontvangsten aan inkomstenbelasting afnemen.

Opgave 3

---

8 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{\text{€ } 21.500}{56} \times 44 = \text{€ } 16.892,86$$

9 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat de loonkosten zullen stijgen waardoor arbeidsplaatsen verloren kunnen gaan als gevolg van diepte-investeringen / faillissementen / overplaatsen van productie naar het buitenland.

10 maximumscore 2

stijging

Een voorbeeld van een juiste verklaring is:

Een verklaring waaruit blijkt dat dalende nettolonen tot afname van de bestedingen leiden, waardoor de productie en daarmee de vraag naar arbeid daalt.

11 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat werk laten uitvoeren door een zwartwerker aantrekkelijker wordt als het verschil tussen het zwarte en het witte tarief groter wordt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 4

12 maximumscore 6

- a Het gevolg voor de hoogte van de tarieven van het openbaar vervoer is correct uitgewerkt.
Te denken valt aan lagere tarieven door de toegenomen concurrentie tussen busmaatschappijen / differentiatie van tarieven per doelgroep / route.
- b Het gevolg voor de kwaliteit van het openbaar vervoer is correct uitgewerkt.
Te denken valt aan een verbetering van de kwaliteit doordat de exploiterende busmaatschappij door de concurrentie meer klantgericht zal gaan werken, waardoor de service toeneemt / de diensten meer op de behoeften van de klant worden afgestemd.

Het gekozen aspect past bij het voorafgaande betoog en is correct uitgewerkt.

Te denken valt aan:

- 1 een daling van de uitgaven doordat de exploiterende busmaatschappij minder gemakkelijk bij de gemeente kan aankloppen voor extra subsidies.
- 2 ongesubsidieerd vervoer (bijvoorbeeld de taxi) ondervindt minder oneerlijke concurrentie.
- 3 de voorkeuren van de consument sluiten niet aan bij de besluiten van de gemeente / bureaucratie beperkt de slagvaardigheid van de gemeente.

Indien de onderdelen van het artikel niet logisch op elkaar aansluiten en/of het gebruikte aantal woorden te veel afwijkt van de eis

-1

Opmerking

Noteer voor elk onderdeel/aspect 0, 1 of 2 punten:

0 → (vrijwel) geheel fout

1 → bij twijfel

2 → (vrijwel) geheel goed

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 5

---

13 maximumscore 1

depreciatie

14 maximumscore 2

– citaat 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat de oplopende inflatie in Hongarije de concurrentiepositie verslechterde, waardoor de export van Hongarije afnam en de vraag naar forintten (op de valutamarkt) afnam / de import van Hongarije toenam waardoor het aanbod van forintten (op de valutamarkt) toenam.

– citaat 3

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat er sprake is van kapitaalexport zodat het aanbod van forintten toenam.

15 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Een antwoord waaruit blijkt dat beleggen in Hongarije door de hogere rente aantrekkelijker wordt, waardoor de kapitaalvlucht en daarmee het aanbod van forintten (op de valutamarkt) wordt afgeremd.
- Een antwoord waaruit blijkt dat beleggen in Hongarije door de hogere rente aantrekkelijker wordt, waardoor beleggen vanuit het buitenland in Hongarije en daarmee de vraag naar forintten (op de valutamarkt) wordt gestimuleerd.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 6

---

16 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{856}{1.894} \times 100\% = 45,1953537\% \rightarrow 45,2\%$$

17 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- De participatiegraad van jongeren is gestegen met $45,2 - 39,5 = 5,7$ procentpunten 1
- De participatiegraad van de totale beroepsgeschikte bevolking is gestegen met $65,4 - 58,7 = 6,7$ procentpunten 1

18 maximumscore 2

hoger

Uit de toelichting moet blijken dat het werkloosheidspercentage van jongeren met een havo/vwo-opleiding 10% is en het werkloosheidspercentage van de totale beroepsbevolking 3,5% is.

19 maximumscore 2

- Uitspraak 1 is onjuist.
Uit de toelichting moet blijken dat de werkloosheid onder jongeren met een hbo/wo-opleiding groter is dan de werkloosheid onder jongeren met een mbo-opleiding 1
- Uitspraak 2 is juist.
Uit de toelichting moet blijken dat de werkloosheid onder personen 25-64 jaar met een mbo-opleiding even groot is als de werkloosheid onder personen 25-64 jaar met een hbo/wo-opleiding 1

20 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$(0,08 + 0,06) \times 0,53 \times 1.066.000 = 79.097$$

Opgave 7

---

21 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

Het percentage van het cumulatieve inkomen bedraagt $7 + 13 + 18 = 38$.

22 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat belastingverhoging voor de hogere inkomensgroepen kan leiden tot daling van de (netto) inkomens van hoogopgeleid personeel waardoor goed gekwalificeerd overheidspersoneel op Curaçao eerder geneigd is in de VS en West-Europa te gaan werken.

23 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat verhoging van het minimumloon kan leiden tot stijging van de loonkosten in de toeristische sector waardoor de (kost)prijs van toeristische diensten stijgt en de afzet / winstgevendheid daalt, hetgeen tot een verlies van werkgelegenheid in de toeristische sector kan leiden.

Opgave 8

---

24 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{1 - 0,45378}{0,45378} \times 100\% = 120,4\%$$

25 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{117,7}{111,2} \times 100 = 105,8 \rightarrow \text{een stijging van } 5,8\%$$

26 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat door een prijsstijging van een artikelgroep het aandeel van de uitgaven aan deze artikelgroep in de totale uitgaven kan zijn afgenomen.

27 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een antwoord waaruit blijkt dat studenten een groter deel van hun budget uitgeven in de horeca dan de gemiddelde Nederlander.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar Cito.